

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE  
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA: NR 1, 2013

---

JOANNA PYŁAT

## SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ „SZKOLNICTWO POLSKIE W WIELKIEJ BRYTANII I REPUBLICIE IRLANDII 1939–2011”

**14** kwietnia 2012 roku Polski Uniwersytet na Obczyżnie, we współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim i Akademią Humanistyczną im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusk, zorganizował międzynarodową konferencję naukową „Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii i Republice Irlandii w latach 1939–2011”.

Wspomniane wydarzenie zostało poświęcone pamięci ostatniego prezydenta RP na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego. Była to kolejna z konferencji dedykowanych właśnie jemu. Należy przypomnieć, że pierwsza konferencja poświęcona zmarłemu odbyła się 9 kwietnia 2011 roku i nosiła tytuł „Prezydenci i rządy Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie w walce o niepodległą Polskę w latach 1939–1990”. Jednakże w przeciwieństwie do poprzedniego spotkania, konferencja z 2012 roku zainaugurowała nowy – trzyletni – projekt badawczy pod nazwą „Szkolnictwo polskie poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej od 1918 roku”.

Głównym celem pierwszej, z cyklu trzech zaplanowanych w ramach wspomnianego projektu konferencji, była analiza i ocena dorobku edukacyjnego i naukowego szkolnictwa polskiego w Wielkiej Brytanii i Republice Irlandii w perspektywie historycznej i współczesnej. Wśród omawianych zagadnień, przedstawionych w formie 12 referatów i panelu dyskusyjnego, uczestnicy obrad odnieśli się do problemów i zasad funkcjonowania szkół sobotnich w Wielkiej Brytanii (od momentu ich powstania do chwili obecnej), kształcenia językowego i kulturowego dzieci i młodzieży polskiej w tym kraju, wybranych aspektów polskiego szkolnictwa

wyższego (w tym m.in. Rady Akademickich Studiów Technicznych – RAST, Polish University College – PUC, Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie – PUNO), roli rządu brytyjskiego w kształceniu Polaków od 1940 roku, a także problematyki szkolnictwa polskiego w prasie emigracyjnej i wielu innych.

Celem szczegółowym omawianej konferencji była próba usystematyzowania wiedzy na temat szkolnictwa polskiego w Wielkiej Brytanii i Republice Irlandii oraz naukowa refleksja nad wyzwaniem edukacyjnymi i kulturowymi, przed którymi stanęły polskie organizacje społeczne w tych krajach (zarówno oświatowe, jak i kościelne) po 2004 roku, to jest po przyjęciu państwa polskiego do grona państw Unii Europejskiej.

Bardzo istotnym elementem obrad była dyskusja nad realizacją zadań związanych z nagłym i znacznym wzrostem liczby Polaków na Wyspach.

W konferencji udział wzięli: konsul generalny RP w Wielkiej Brytanii Ireneusz Truszkowski, rektor PUNO prof. dr hab. Halina Taborska (kierownik projektu), przedstawiciele organizacji polskich z terenu Wielkiej Brytanii – zajmujący się rozwojem, promocją kultury i nauki polskiej wśród Polaków w UK, to jest: prezeska zarządu Polskiej Macierzy Szkolnej (PMS) Aleksandra Podhorodecka, dr Ryszard Chmielowiec – prezes Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii (STP), prezeska Zrzeszenia Nauczycielstwa Polskiego za Granicą (ZNPZG) Irena Grocholewska, zainteresowani badacze z terenu Wielkiej Brytanii oraz Polski, a także nauczyciele i działacze harcerscy.

Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Halina Taborska – rektor PUNO, która witając zebranych, odniosła się do celów i założeń samej konferencji, jak i całości zapoczątkowanego (długofalowego) projektu badawczego.

Następnie wypowiadał się przewodniczący zespołu programowo-organizacyjnego konferencji prof. dr hab. Władysław Miodunka z Uniwersytetu Jagiellońskiego, który wygłosił referat „Zaskakujące losy oświaty polskiej w świecie”. W prezentacji, stanowiącej próbę odpowiedzi na pytania: „Jak wygląda sytuacja tego szkolnictwa w różnych krajach świata? Jak zmienia się to szkolnictwo w realiach Unii Europejskiej w obliczu procesów globalizacji i informatyzacji?”, prelegent odniósł się między innymi do kwestii promowania języka polskiego jako obcego, a także roli języka ojczystego i kultury polskiej w wychowaniu i kształceniu dzieci poza granicami kraju. Podkreślił, że jeszcze niespełna 10 lat temu wiele szkół sobotnich w Wielkiej Brytanii (szczególnie poza Londynem) przeżywało kryzys z powodu braku uczniów. Obecnie jednak, tj. od 2004 roku, większość z nich boryka się wręcz z nadmiarem dzieci.

Kolejnym mówcą był prof. dr hab. Adam Koseski – rektor Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, który zaprezentował temat „Szkolnictwo polskie poza granicami Rzeczypospolitej – podstawowe problemy metodologiczne”. Mimo że w swoim referacie skupił się głównie na wybranych problemach polskiego szkolnictwa wyższego, po nowelizacji ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym” (w tym na stanie jakościowym i liczbowym uczelni publicznych i nie-

publicznych na przestrzeni ostatnich 20 lat, tzn. od początku transformacji ustrojowo-politycznej po rok 2012), pośrednio odniósł się również do spraw oświaty polskiej poza granicami kraju, tj. typów interferencji w dialektykach polonijnych, kwestii zmian językowych – zachodzących w procesie asymilacji i kontaktów z odmienną kulturą, jak i potrzeb doboru odpowiednich metod nauczania osób dwujęzycznych.

Natomiast prof. dr hab. Dorota Praszalowicz z Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprezentowała referat „Polskie szkolnictwo na obczyźnie: stan wiedzy i niewiedzy”, w którym odniosła się do stanu badań nad szkolnictwem polonijnym. Wyjaśniła, że większość dotychczasowych opracowań odnoszących się do problematyki współczesnego szkolnictwa polskiego za granicą (w tym edukacji polskiej w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej) jest raczej fragmentaryczna i dotyczy na ogół jakiegoś wybranego typu czy aspektu tego nauczania. Zaznaczyła także, że jak dotąd nie powstało opracowanie, które traktowałoby ten problem kompleksowo, mimo że od 1990 roku prowadzone są intensywne badania na ten temat.

Jako ostatni w tej części obrad wystąpił lingwista – prof. dr hab. Roman Laskowski z Polskiej Akademii Nauk, który odniósł się do kwestii „Bilingwizmu drugiej generacji migrantów i problemów kształtowania się ich poczucia narodowego”. Odnosząc się do swoich badań, udowodnił zebranym, że dwujęzyczność jest nie tylko olbrzymim atutem wychowanych na obczyźnie dzieci polskich, ale wręcz ich bogactwem, oraz że bilingwizm sam w sobie nie stanowi dla żadnego dziecka (nawet najmniejszego) obciążenia. Wręcz przeciwnie, stymuluje jego rozwój, ponieważ zmusza je (już na wczesnym etapie) do myślenia abstrakcyjnego „pojęciowego, a nie etykietowanego”. A co za tym idzie, stymuluje kreatywność młodego człowieka. Oczywiście pamiętać należy, że są dzieci, które borykają się z nauką języka ojczystego, jednakże świadomi rodzice i nauczyciele powinni sobie z tym problemem poradzić. Barię jest jednak to, że w większości państw praktycznie nie ma „systemu nauczania polonijnego”. Wyjątek stanowi jedynie Wielka Brytania, która wypracowała własne i sprawdzone formy organizacji szkół sobotnich.

Część drugą konferencji otworzyła prezentacja dr Agnieszki Rabiej z Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego na temat „Praca z uczniami o zróżnicowanych umiejętnościach w polszczyźnie: analiza potrzeb i propozycje rozwiązań metodycznych”. Badaczka odniosła się do praktycznych aspektów nauczania języka polskiego jako obcego. Zwracając uwagę na kwestie indywidualizacji procesu nauczania, stwierdziła, że efekty realizacji tego procesu zależą przede wszystkim od trafnej diagnozy edukacyjnej dziecka wychowywanego i nauczanego w szkole polskiej, tj., z jednej strony, od określenia jego indywidualnych potrzeb i możliwości, a z drugiej, od zastosowanych strategii i metod nauczania. Odnosząc się do badań własnych (przeprowadzonych w szkołach polonijnych w Wielkiej Brytanii, USA i Australii), w swojej prezentacji nakreśliła obraz przeciętnej klasy (oddziału) w szkole polskiej na obczyźnie, zawsze podzielonej na grupy: uczniów dobrze mówiących w języku polskim i tych z dominującym językiem

kraju zamieszkania (najliczniejszych). Konkludując, uświadomiła uczestnikom, że każdy z nauczycieli marzy o tzw. klasie idealnej, w której podopieczni posługują się biegle oboma językami, tj. w tym przypadku językiem polskim i angielskim. Istnienie takiego oddziały jest jednak niemożliwe i pozostaje w sferze pobożnych życzeń.

Duże zainteresowanie uczestników wzbudziła wypowiedź mgr Agaty Błaszczuk-Sawyer, doktorantki School of Slavonic and East European Studies UCL, za tytułowaną „Edukacja Polaków w Wielkiej Brytanii w latach 1947–1954 w świetle dokumentów brytyjskich”. Referentka odniosła się zarówno do kwestii polityki emigracyjnej rządu brytyjskiego w stosunku do Polaków po II wojnie światowej, jak i charakteru tej polityki, zwracając szczególną uwagę na rolę Komitetu Edukacji Polaków w Wielkiej Brytanii. Badaczka przypominała również rolę polskich instytucji oświatowych w procesie kształtowania postaw społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii.

Problemy „Kształcenia inżynierów polskich w Wielkiej Brytanii w przeszłości i obecnie” omówił prezes STP – prof. dr Ryszard Chmielowiec, przedstawiając uczestnikom najistotniejsze fakty związane z historią Stowarzyszenia od momentu powstania (okres RAST-u) po czasy współczesne. Prelegent stwierdził również, że po 2004 roku, w efekcie „napływu dużej ilości Polaków do Wielkiej Brytanii”, ta jedna z najstarszych organizacji emigracyjnych (podobnie jak część innych) przeżywa renesans, ponieważ „zasilona została przez młode kadry techników i inżynierów przybyłych z kraju”.

Na fakt nagłego wzrostu liczby Polaków w Wielkiej Brytanii, w tym dzieci, zwróciła również uwagę Aleksandra Podhorodecka, prezeska Polskiej Macierzy Szkolnej w Wielkiej Brytanii, w referacie „Współczesna działalność szkół sobotnich w Wielkiej Brytanii i Irlandii”, stwierdzając, że zjawisko to postawiło przed PMS w Wielkiej Brytanii, a przede wszystkim przed Szkołami Przedmiotów Ojczyźnianych (choć nie tylko) określone zadania, które (uwzględniając dobro najmłodszych i interes państwa polskiego) należy podjąć i wypełnić. Aleksandra Podhorodecka podkreśliła także, że większość placówek nie dysponuje własnymi budynkami, z tego też powodu boryka się z problemami lokalowymi i finansowymi, co znacznie utrudnia nauczanie i realizację misji kształcenia dzieci polskich. Poinformowała również zebranych, że w latach 2004–2011 niektóre szkoły zmuszone były odmówić przyjęcia dzieci ze względu na przepełnienie.

Do programów nauczania realizowanych przez polskie Szkoły Przedmiotów Ojczyźnianych w Wielkiej Brytanii i proponowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) zmian programowych odniosła się natomiast Irena Grocholewska – prezeska ZNPZG. Zauważyła ona, że program nauczania – realizowany w szkołach sobotnich od lat pięćdziesiątych – ulegał jedynie niewielkim modyfikacjom i zdaniem przedstawicieli tzw. emigracji niepodległościowej spełniał zarówno założenia, jak i oczekiwania autorów. Jednakże po 2004 roku sytuacja ta uległa zmianie, ponieważ do Wielkiej Brytanii przybyła znaczna ilość dzieci urodzonych w Polsce

– uczniów z określonymi potrzebami edukacyjnymi i oczekiwaniami. Wymusiło to dyskusję nad ewentualnymi zmianami, także w programie. Zdaniem prelegentki ramy programowe zaproponowane przez MEN w 2010 roku „nie uwzględniają tych potrzeb”. Nie ma w nich bowiem „żadnego nawiązania do idei i historii emigracji niepodległościowej, tutaj publikujących pisarzy. W spisie lektur brakuje chociażby książki Wiesława Lasockiego *Wojtek spod Monte Cassino, etc.*”

Kolejny interesujący referat wygłosiła prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, która omawiając „Rolę prasy emigracyjnej w dyskusji nad szkolnictwem polskim w przeszłości i obecnie”, zaprezentowała najciekawsze wypowiedzi prasy emigracyjnej (głównie opublikowane w poszczególnych wydaniach „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza”), odnoszące się do problemów szeroko pojętej edukacji Polaków w Wielkiej Brytanii. Badaczka potwierdziła tym samym, że artykuły prasowe są swoistym kalendarium działań oświatowych na obczyźnie, bowiem odnaleźć w nich można informacje o powstaniu, funkcjonowaniu czy promocji najważniejszych wydarzeń, np. z życia szkół sobotnich, lub działających w czasie wojny oraz do połowy lat pięćdziesiątych polskich szkół średnich, a także istotne odniesienia do dorobku akademickiego wydziałów polskich na uniwersytetach brytyjskich, w tym: Polskiego Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie w Edynburgu, Medycyny Weterynaryjnej przy Uniwersytecie w Edynburgu, Studium Prawno-Administracyjnego w St. Andrews (w Szkocji), Polskiej Szkoły Architektury w Liverpoolu, Wydziału Prawno-Ekonomicznego w Londynie, Polskiego Wydziału Prawa w Oxfordzie, Polish University College w Londynie (PUC), Studium Malarstwa Sztalugowego czy Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO). Prof. Chwastyk-Kowalczyk po raz kolejny udowodniła, że dla społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii problem edukacji najmłodszych (ich wychowanie w tzw. duchu polskim) był bardzo istotny. Stanowił wręcz część polityki rządu emigracyjnego, który szczerze wierzył, iż pokolenie urodzone i wykształcone na obczyźnie powróci kiedyś do wolnego kraju i służyć mu będzie swoją polskością.

Swoistym nawiązaniem do wypowiedzi Ireny Grocholewskiej było wystąpienie dr Grażyny Czetwertyńskiej – autorki propozycji programowych MEN „Włącz Polskę” (a także pracownika naukowego Uniwersytetu Warszawskiego), która zaprezentowała temat „Profil współczesnych nauczycieli polonijnych w Wielkiej Brytanii w kontekście propozycji programowych MEN”.

Dr Czetwertyńska, odnosząc się do zarzutu prezeski Grocholewskiej, iż podstawa programowa z 2010 roku nie bierze w rachubę specyfiki szkolnictwa polskiego w Wielkiej Brytanii, odpowiedziała, że ramy opracowane przez zespół ekspertów – pod jej kierownictwem – uwzględniają potrzeby wszystkich polskich dzieci przebywających poza granicami kraju. I jak argumentowała, zostały one opracowane tak, aby każdy nauczyciel (niezależnie od tego, czy przebywa w Stanach Zjednoczonych, Peru, czy w Wielkiej Brytanii) mógł je wykorzystać, bowiem wyłącznie od nauczyciela zależy, co z tych ram dla swoich uczniów wybierze i na co zwróci szczególną uwagę.

Jako ostatnia wystąpiła wiceprzewodnicząca zespołu programowo-organizacyjnego konferencji dr Joanna Pyłat (na co dzień wicedyrektor Instytutu Kultury Europejskiej Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie oraz kierownik Zakładu Badań nad Emigracją tego Uniwersytetu), która zaprezentowała temat „PUNO i przyszłość oświaty polonijnej w Wielkiej Brytanii w świetle badań naukowych”. Autorka w swoim wystąpieniu odniosła się do historii i roli PUNO w kształceniu dzieci polskich w Wielkiej Brytanii w latach powojennych, 90. i współcześnie, zwracając uwagę na fakt, że zarówno w organizacjach odpowiedzialnych za kształt i charakter oświaty polskiej w tym kraju, tj. w strukturach PMS czy ZNPZG, zawsze udzielali się (bądź z nimi współpracowali, realizując różnorodne projekty) pracownicy naukowcy tego Uniwersytetu, np. prof. Mieczysław Giergielewicz, prof. Zenon Klemensiewicz, prof. Janina Heydzianka-Pilat, mgr Jadwiga Otwinowska, mgr Ignacy Płonka. Wielu z nich było również autorami pierwszych książek, wykorzystywanych w procesie nauczania języka polskiego jako obcego, np. prof. Klemensiewicz – autor podręczników: *Język polski. Ćwiczenia i pogadanki gramatyczne* i *Uczymy się pisać* czy też Jadwiga Otwinowska (absolwentka PUNO) – autorka książek: *Moja czytanka*, *Będziem Polakami*, *Umiem już czytać* i *Dzieci z Białego Domku. Czytanki dla klasy II Szkół Przedmiotów Ojczystych*<sup>1</sup>.

Część z nich była również współautorami pierwszych programów nauczania, realizowanych w niemal wszystkich szkołach sobotnich. Wielu z nich angażowało się także w organizację kursów dla nauczycieli, zasiadało w komisjach egzaminacyjnych nadających stopnie naukowe itp.

Zdaniem prelegentki, najistotniejszy był jednak fakt, że w początkach lat sześćdziesiątych Uniwersytet zainicjował badania na temat zmian językowych zachodzących w środowisku polskich emigrantów, w tym dzieci. Pokłosiem tych badań stały się pionierskie prace prof. dr Janiny Heydzianki-Pilat, długoletniej nauczycielki w szkole przedmiotów ojczystych na Putney, oraz Jadwigi Otwinowskiej – kierowniczkii szkoły sobotniej na Willesden Green (w latach 1956–1966)<sup>2</sup>. Podjęte prace miały m.in. *pomóc PMS w ustaleniu potrzeb podręcznikowych dzieci wychowywanych na obczyźnie*<sup>3</sup>.

W końcowej części swojej wypowiedzi dr Pyłat odniosła się również do przyszłości oświaty polonijnej w Wielkiej Brytanii, podkreślając, że bez wsparcia władz RP realizacja zadań związanych z kształceniem dzieci polskich (zainteresowanych nauką języka ojczystego) przebywających w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej będzie bardzo trudna.

Ostatnią część konferencji stanowiła dyskusja panelowa, w której udział wzięli wszyscy prelegenci. Należy podkreślić, że większość pytań i odpowiedzi dotyczyła

---

<sup>1</sup> A. Podhorodecka, *W służbie oświacie. 50 lat Polskiej Macierzy Szkolnej*, Londyn, 2003, s. 51–52.

<sup>2</sup> R. Bojakowski, *Złote gody Polskiej Szkoły Sobotniej im. Marii Konopnickiej na Willesden Green*, w: *50 lat Polskiej Szkoły Sobotniej im. Marii Konopnickiej w Londynie*, s. Paula J. Wojtacka OCV, Londyn, 2003, s. 15.

<sup>3</sup> A. Podhorodecka, *W służbie oświacie...*, s. 50.

## KONFERENCJA „SZKOLNICTWO POLSKIE...”

---

programów, celów i metod nauczania stosowanych w Szkołach Przedmiotów Ojczystych. Nie zabrakło w niej jednak także odniesienia do potrzeb nauczycieli pracujących społecznie w szkołach polskich w Wielkiej Brytanii. Większość dyskutantów zgodziła się ze stwierdzeniem, iż w interesie pedagogów jest jak najszybsze opracowanie i wdrożenie w życie statusu nauczyciela polonijnego. Niestety, jak zauważył jeden z mówców, „na dzień dzisiejszy sprawą tą nie są zainteresowane polskie władze oświatowe”.

Wspomnieć należy, że organizację konferencji umożliwiły dotacje sponsorów: Ambasady RP w Londynie, dr Bernice Falkowskiej (żony byłego rektora PUNO Wojciecha Falkowskiego), Krystyny Muraszko, Gospody VITA Restaurant oraz wsparcie patronów medialnych: „Dziennika Polskiego”, tygodnika „Cooltura”, czasopisma „Nowy Czas”, TVP Polonia, a także portali internetowych: Emito.net i Londynek.net.

Kończąc, jeszcze raz przypomnieć należy, że konferencja z 14 kwietnia 2012 roku była pierwszą z cyklu trzech spotkań, realizowanych w ramach projektu „Szkolnictwo polskie poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej od 1918 roku”. Dwa kolejne wydarzenia zaplanowano na rok 2013 i 2014. Dotyczyć one będą kwestii edukacji Polaków w Europie Zachodniej i Środkowo-Wschodniej oraz w obu Amerykach.